

עניינים תוכן

2	מבוא
6	פרק 1: אלג'יריה – כיבוש צרפת רקע כללי
7	מלחמת צרפת – התנועה העממית אלג'ירית
9	פרק 2 – מאפייני הקולוניאליזם הצרפתי
11	הקולוניאליזם הצרפתי באלג'יריה
14	פרק 3 – השפעתה של צרפת על אלג'יריה בתקופה
14	הפוסט – קולוניאלית
16	פוליטיקה
19	כלכלה ופיננסים
23	חברה
25	משפט
27	סיכום
31	ביבליוגרפיה

מבוא

עבודת מחקר זו מתמקדת בנושא של קולוניאליזם אירופה – צרפתי באפריקה, שהרי הקולוניאליזם הצרפתי היה שונה, מבחינת ניהול המושבות, מרוב הגישות של שאר המדינות הקולוניאליות, בדגש על בריטניה, והשוני הזה הביא להמשכיות התלות של המדיניות הקולוניאליות גם לאחר קבלת העצמאות שלהם בצרפת.

בעניין זה ארצה לבחון את השאלה הבאה שתנחה את עבודתי:

באיזה מידה ובאיזה אופן משפיעה צרפת על אלג'יריה בעידן הפוסט קולוניאלי?

בחינת ארבע השפעות: פוליטיקה, תרבות, משפט וכלכלה

פוליטיקה – מבנה השלטון האלג'ירי והקשר שלו למבנה השלטון הצרפתי, בהקשר של התקופה הקולוניאלית הצרפתית.

תרבות – השלטון הצרפתי דגל ב"תרבות" תושבי אלג'יריה, וראה בזה כשליחות ועל כן הם הטמיעו את תרבותם באוכלוסייה. הצרפתים השקיעו משאבים רבים כדי להטמיע את התרבות הצרפתית ביושבי אלג'יריה – עד כמה ההשפעה ניכרת גם כיום, ועד כמה משפיעה צרפת עד היום על התרבות של אלג'יריה. משפט – עד כמה מבנה המשפט באלג'יריה מושפע מהתקופה הקולוניאלית והאם גם כיום יש סממנים של משפט צרפתי במבנה בתי המשפט באלג'יריה. יש לזכור כי אלג'יריה היא מדינה מוסלמית ועל כן היא משתמשת גם בחוקי השריעה.

כלכלה – היחסים בין צרפת לאלג'יריה בתחילתם הושתתו על ניצול המשאבים של אלג'יריה לצרכי כלכלה ומעמד עולמי. גם כיום, שימור היחסים הללו יכול לנבוע מאותם אינטרסים – עד כמה צרפת משפיעה על הכלכלה של אלג'יריה – מבנה הכלכלה, מכסים, ייצוא וייבוא, משאבי טבע וכדומה.

אלג'יריה הינה המדינה הגדולה ביותר בצפון אפריקה כיום, והמדינה הערבית הגדולה ביותר. ההיסטוריה של אלג'יריה הינה ארוכה ורצופה פלישות של זרים לחופיה, אשר הביאו להשפעות חיצוניות על התרבות המקומית. האוכלוסייה האלג'ירית הייתה תחת שלטון זר לאורך כ- 3000 שנים: אחת הסיבות להשפעות וכיבושים אירופאים וממזרח תיכון, היא העובדה שאלג'יריה שוכנת באזור נדידה לעבר אירופה והמזרח התיכון, לכן תושבי האזור נחשפו פעמים רבות לאורך אלפי שנים לעמים זרים. ממפגש זה התפתח העם "הברברי", שהוא כינוי לתושביהם הקדומים של אזור צפון אפריקה, ומאכלסים בעיקר את האזור שנמצא בין מדבר סהרה לבין הים התיכון, ובין מצרים לאוקיאנוס האטלנטי.

העם הברברי נמצא בעיקר בלוב, מרוקו, אלג'יריה, ומאז הכיבוש המוסלמי רובם התאסלמו ונהיו מוסלמים סונים, והם דוברי ניבים מקומיים של השפה הערבית בהתאם לאזור בו הם חיים¹.

כאמור, המקור שלהם התחיל לפני אלפי שנים, אך גם כיום הם נוטים לשמור על אחידות תרבותית מסורתית – אנסה להדגיש נקודה זו בבחינת השפעתה של צרפת על התרבות באלג'יריה, גם על בסיס הרצון של הברברים האלג'יריים לשמור על תרבותם המסורתית.

הברברים התאסלמו בזמן הכיבוש הערבי – מוסלמי באלג'יריה בשנת 700 לספירה, בעיקר תחת השלטון האומי. הביזנטיים – כבשו את אלג'יריה מידיהם של הגרמנים כעבור 100 שנים, ערבים – מוסלמים, טורקים – האימפריה העות'מאנית, ולבסוף הצרפתים².

¹ Katherine E. Hoffman, and Susan Gilson Miller, eds. Berbers and Others: Beyond Tribe and Nation in the Maghrib, Indiana University Press, 2010 pp – 18-19 (see: Hoffman, Gilson Miller, . Berbers and Others)

² מיכאל, אביטבול 'צמיחת המדינות החדשות באפריקה, האוניברסיטה הפתוחה, 2003 עמ' 100 (להלו: אביטבול, צמיחת)

פרק 1: אלג'יריה – כיבוש צרפת רקע כללי

כבר בשנת 1815, אלג'יריה ידעה מלחמות נגד מעצמות אירופה: הולנד, דנמרק, ספרד, פרוסיה ורוסיה. בעיקר לנוכח החלשתה של האימפריה העות'מאנית אל מול התחזקותן של מעצמות אירופה. כמו כן, תופעת הפירטיות בים התיכון בעיקר מצד האלג'יריים כלפי ספינות אירופיות ושעבודם של נוצרים – גם סיבה זו הביאה לרצון של מדינות אירופה לכבוש את אלג'יריה, עד שבשנת 1830 צרפת תוקפת את אלג'יריה בניסיון לכבוש את המדינה³.

שנת 1830, צרפת פולשת לאלג'יריה, אך להפתעתה היא נתקלת בהתנגדות עיקשת של האוכלוסייה המקומית, שהייתה אמורה להיות פתוחה לכיבוש ונוכחות זרה. צרפת לא מצליחה לכבוש את אלג'יריה בקלות, ההתנגדות האזרחית הביאה להאטה משמעותית בכיבוש המלאה ובהשפעתה של צרפת האוכלוסייה, בעיקר מצד הערבים הברברים⁴. הסיבה המרכזית, לדעת היסטוריונים, לכיבוש הצרפתי את אלג'יריה מתחילה עם הסכסוך המסחרי – פוליטי בין צרפת לבין אלג'יריה (פרשת בכרי- בוגינאח). במרכז הסכסוך עמדו חובותיה של צרפת לחברה יהודית אלג'ירית – החובות של צרפת הצטברו בעיקר בעקבות מסעות הכיבוש צבא נפוליאון. החברה היהודית העניקה הלוואות לצבא הצרפתי, בעזרת הלוואות אותן לקחה מהשליט – הדיי באלג'יריה. כך שחובותיה של צרפת היו בעיקרון למדינת אלג'יריה בדגש על הדיי האלג'ירי, ולא לחברה היהודית⁵. הפרשה הלכה והסתבכה עד כדי סכסוך מתמשך על בסיס כלכלי בין המדינות, שבמהלכו צרפת הפרה כל הסדרי חוב מול אלג'יריה, כל הסכם שלום שנחתם אשר במסגרתו הייתה אמורה להחזיר כספים שהתחייבה לשלם. החוב הלך ותפח ולא נמצא לו פתרון ממשי שבו צרפת תעמוד בו. נוסף על כך, הייתה תקרית על רקע הסכסוך הכספי, בין הקונסול הצרפתי לדיי האלג'ירי, אשר פגע בכבודו של הקונסול ובכבודם של הצרפתים (לדעתם) שהביא לטריגר לכיבוש אלג'יריה⁶.

המרידות האלג'יריות נגד הכיבוש הצרפתי בראשותו של עבד אל קאדר אל גאזרי, התחילו ממש בתחילת ניסיון הכיבוש הצרפתי. צפון אלג'יריה נתפסה בידי הצרפתים, כמעט באופן מלא, עד שנת 1848. השלטון הצרפתי הכריז אז על השטחים הכבושים כחלק בלתי נפרד מצרפת, אף על פי כן, לא פסקו המרידות נגד הכיבוש הצרפתי גם באזורים שכבר הצליחו הצרפתים לכבוש. באותה עת הונחו היסודות הלאומיים של העם האלג'ירי עליו תתבסס המלחמה העצמאית בין צרפת לאלג'יריה (התנועה העממית האלג'ירית) בין השנים 1954-1962, אשר בסיומה אלג'יריה מקבלת עצמאות⁷.

³ תמר, גולן, "שחור לבן, לבן שחור: ראשי הפרקים של אפריקה של ימינו, ישראל: משרד הביטחון, 1986, עמ' 54-50 (להלן: גולן, שחור לבן)

⁴ Maddy-Weitzman, The Berber, pg 29

⁵ חיים זאב הירשברג, תולדות היהודים באפריקה הצפונית: התפוצה היהודית בארצות המגרב מימי קדם ועד זמננו, 1965, עמ' 66-69

⁶ שם, עמ' 71-70

⁷ Hubbell, Amy L, Remembering French Algeria : Pieds-Noirs, Identity, and Exile, Lincoln : University of Nebraska Press. 2015, pg 12 (see: Hubbell, Remembering)